

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРАЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш. УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ» ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

2023.10 (4)
қазан-желтоқсан

ISSN 2710-3994

ISSN 2710-3994 (online)

Құрылтайшысы және баспагері: Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2014 ж. 29 қазанында тіркелген. Тіркеу нөмірі № 14602-ИА. Жылына 4 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Журналда тарих ғылымының *келесі бағыттары* бойынша ғылыми жұмыстар жарияланады: тарих (дүниежүзі және Қазақстан тарихы), деректану және тарихнама, археология, этнология, антропология.

Жарияланым тілдері: қазақ, орыс, ағылшын.

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы
Тарих және этнология институты 2023
© Авторлар ұжымы, 2023

БАС РЕДАКТОР

Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, ҚР ҒЖБМ ҒКШ.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының директоры. (Қазақстан)

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Аяған Бүркітбай Ғелманұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҒЖБМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары. (Қазақстан)

Әлімбай Нұрсан — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Әбіл Еркін Аманжолұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)

Вернер Кунтһиа (Werner, Cynthia) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Техас университеті. (АҚШ).

Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) — PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University). (АҚШ)

Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)

Қожамжарова Дария Пернешқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)

Кожирова Светлана Басиевна — саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры. (Қазақстан)

Дайнер Александр (Diener Alexander) — тарих ғылымдарының докторы, профессор. Канзас университеті. (АҚШ)

Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. (Қазақстан)

Көмеков Болат Ешмұхамедұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қыпшақтану институтының директоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы — филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, Оксфорд университетінің профессоры. (Ұлыбритания)

Муминов Ашірбек Құрбанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ислам тарихы, өнер және мәдениет ғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері IRCICA – İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Түркия)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті. (Литва)

Самашев Зайнолла Самашұлы — археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР ҒЖБМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Сыдықов Ерлан Бәтгашұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)

Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

ЖАУАПТЫ РЕДАКТОР

Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы — тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының жетекші ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ҒЫЛЫМИ РЕДАКТОРЛАР

Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы — PhD, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының Астана қаласындағы филиалының директоры. (Қазақстан)

Қапаева Айжан Тоқанқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының Бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Қубеев Рустем Жаулыбайұлы — Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ

Копеева Сания Жуматайқызы — Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының қызметкері. (Қазақстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Учредитель и издатель: РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации
Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство
о регистрации:

№ 14602-ИА от 29.10.2014 г. Публикуется 4 раза в год (в электронном формате).

В журнале публикуются научные работы *по следующим направлениям* исторической науки:
история (всемирная история и история Казахстана), источниковедение и историография,
археология, этнология, антропология.

Языки публикации: казахский, русский, английский.

Адрес редакции и издательства:

050010 Республика Казахстан, г. Алматы, ул. Шевченко, д. 28

РГП на ПХВ Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Е-mail: edu.history@bk.ru

Сайт журнала: <https://edu.e-history.kz>

© Институт истории и этнологии
имени Ч.Ч. Валиханова, 2023
© Коллектив авторов, 2023

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Кабульдинов Зиябек Ермуханович — доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК. (Казахстан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Алимбай Нурсан — кандидат исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

Абиль Еркин Аманжолович — доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства КН МНВО РК. (Казахстан)

Аяган Буркитбай Гелманович — доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МНВО РК. (Казахстан)

Вернер Синтия (Werner, Cynthia) — доктор исторических наук, профессор. Техасский университет. (США)

Голден Кэти Стромайл (Kathie Stromile Golden) — PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University). (США)

Дайнер Александр (Diener Alexander) — доктор исторических наук, профессор. Канзасский университет. (США)

Исмагулов Оразак Исмагулович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. (Казахстан)

Карибаев Берекет Бахытжанович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби. (Казахстан)

Кожамжарова Дария Пернешовна — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М. Ауэзова. (Казахстан)

Кожирова Светлана Басиевна — доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований. (Казахстан)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна — доктор исторических наук, профессор Казахского национального педагогического университета имени Абая. (Казахстан)

Кумеков Болат Ешмухамбетович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. (Казахстан)

Матыжанов Кенжехан Слямжанович — доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова. (Казахстан)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, профессор Оксфордского университета. (Великобритания)

Муминов Аширбек Курбанович — доктор исторических наук, профессор, старший научный сотрудник Исследовательского центра исламской истории, искусства и культуры. IRCICA – İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Турция)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет. (Литва)

Самашев Зайнолла Самашевич — археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А. Маргулана КН МНВО РК. (Казахстан)

Сыдыков Ерлан Батташевич — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева. (Казахстан)

Таймагамбетов Жакен Кожаметович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК. (Казахстан)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Каипбаева Айнагуль Толганбаевна — кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

НАУЧНЫЕ РЕДАКТОРЫ

Козыбаева Махаббат Маликовна — PhD, директор филиала в г. Астана Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

Капаева Айжан Токановна — доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

Кубеев Рустем Джаулыбайулы — научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ТЕХНИЧЕСКИЙ СЕКРЕТАРЬ

Копеева Сания Жуматаевна — сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Founder and publisher: RSE on REM “Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology” of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, registration certificate: No. 14602-IIA dated October 29, 2014. The journal is published 4 times a year (in electronic format).

The journal publishes scientific works in the *following areas* of historical science: history (world history and history of Kazakhstan), source studies and historiography, archeology, ethnology, anthropology.

Publication languages: Kazakh, Russian, English.

Editorial and publisher address:

28 Shevchenko Str., 050010, Almaty, Republic of Kazakhstan

RSE on REM Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MSHE of the Republic of Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

E-mail: edu.history@bk.ru

Journal website: <https://edu.e-history.kz>

© Ch.Ch. Valikhanov Institute
of History and Ethnology, 2023

© Group of authors, 2023

© Коллектив авторов, 2023

EDITOR-IN-CHIEF

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology SC MSHE RK. (Kazakhstan)

EDITORIAL BOARD

Alimbay Nursan — Candidate of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK. (Kazakhstan)

Ayagan Burkitbai Gelmanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State SCMSHE RK. (Kazakhstan)

Werner, Cynthia — Doctor of Historical Sciences, Professor, Texas university. (USA)

Golden Kathie Stromile — PhD, Mississippi Valley State University. (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University. (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhonovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University. (Kazakhstan) **Kozhamzharova Daria Perneshovna** — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University. (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassieva — Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies. (Kazakhstan)

Diener Alexander — Doctor of Political Science, Professor, University of Kansas. (USA)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna — Doctor of Historical Sciences, Professor at the Abai Kazakh National Pedagogical University. (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University. (Kazakhstan)

Matyghanov Kenzhekhan Slyamzhanovich — Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art. (Kazakhstan)

Morrison Alexander — PhD, Professor, University of Oxford. (UK)

Muminov Ashirbek Kurbanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Senior Researcher at the Research Center for Islamic History, Art and Culture. IRCICA (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi). (Turkey)

Rimantas Želvys — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University. (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich — archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of German Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology SC MSHE RK. (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University. (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan. (Kazakhstan)

EXECUTIVE EDITOR

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna — Candidate of Historical Sciences, leading researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Kazakhstan).

ACADEMIC EDITOR

Kozybayeva Makhabbat Malikovna — PhD, Director of Astana branch of the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Kapaeva Aizhan Tokanovna — Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Kubeyev Rustem Dzhaulybayuly — researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

TECHNICAL SECRETARY

Kopeyeva Saniya Zhumataevna — researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

АНТРОПОЛОГИЯ / ANTHROPOLOGY

Published in the Republic of Kazakhstan Edu.e-history.kz
 Has been issued as a journal since 2014
 ISSN 2710-3994.
 Vol. 10. Is. 4, pp. 869–884, 2023
 Journal homepage: <https://edu.e-history.kz>

FTAXP / MPHTI / IRSTI 03.20.
https://doi.org/10.51943/2710-3994_2023_36_4_869-884

ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN KAZAKHSTAN: QUANTITY AND QUALITY (ACCORDING TO THE DATA OF 2021)

Yuksel Fethi Ahmet¹, Karazhigitova Assiya^{2}, Kassenali Aibar³*

¹Istanbul University-Cerrahpasa
 (Universite Mahallesi, 34320 Avcılar, İstanbul, Turkey)
 Doctor of Technical Science
 <https://orcid.org/0000-0003-2207-1902>. E-mail: fayuksel@iuc.edu.tr

²National Museum of the Republic of Kazakhstan
 (54, Tauelsyzdyk Ave., 010000 Astana, Republic of Kazakhstan)
 PhD Student at the L.N. Gumilyov Eurasian National University
 <https://orcid.org/0000-0002-4321-811X>. E-mail: assiya2108@mail.ru
 *Corresponding author

³Astana International University
 (8, Kabanbay Batyr Ave., 010000 Astana, Republic of Kazakhstan)
 PhD, postdoctoral researcher
 <https://orcid.org/0000-0001-8392-9007>. E-mail: a.kassenali@gmail.com

© Ch.Ch. Valikhanov IHE, 2023
 © Yuksel F.A., Karazhigitova A., Kassenali A., 2023

Abstract. *Introduction.* The archaeological excavations in Kazakhstan are the main source of material database that provides information about the country's past history. Several archaeological expeditions are conducted in different regions of the country each year. However, the process of data collection of these expeditions is still not complete. *Goals.* This article is published to fill this gap. While writing the article the domestic and foreign (Turkey, Russia and etc.) experiences of publishing archaeological excavations in one publication were taken into account. *Results.* The article presents comparative analyses and results of archaeological research, conducted in Kazakhstan in 2021. For the first time in archaeological science of Kazakhstan, the map of objects under study was created according to the data of 2021. This map clearly shows which region of Kazakhstan is being studied intensively or slowly. Based on the available data, it has been determined that a total of 86 archaeological expeditions were organized in Kazakhstan in 2021. Many archaeological expeditions have been conducted in the Central and East regions. 13 and 12 archaeological expeditions respectively. The research was conducted in 222 objects across the country. The funerary objects are the most studied among them. In terms of periodization, the study of the Early Iron Age sites are in the first place. Most archaeological research in Kazakhstan was carried out by the order of the Regional Department of Culture. The research work was

carried out by 35 licensed institutions. *Conclusions.* In the future, a wide range of expert work will help to identify the priority directions of archaeology of Kazakhstan.

Keywords: Archaeology, excavations, historical and cultural heritage, research works, object, expedition, period

Acknowledgments. The article was prepared under the funding of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (ZHKT AR19174926).

For citation: Yuksel F.A., Karazhigitova A., Kassenali A. Archaeological research in Kazakhstan: quantity and quality (according to the data of 2021) // Electronic scientific journal "edu.e-history.kz". 2023. Vol. 10. No. 4. Pp. 869–894. (In Kaz.). DOI: 10.51943/2710-3994_2023_10_4_869-884

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР: САН ЖӘНЕ САПА (2021 ЖЫЛҒЫ ДЕРЕКТЕР НЕГІЗІНДЕ)

Иуксел Фетхи Ахмет¹, Қаражігітова Әсия Ержанқызы^{2*}, Қасенәлі Айбар Ерланұлы³

¹Жеррахпаша Стамбул университеті
(Университет махаллесі, 34320 Авджиляр, Стамбул, Түркия)

Техника ғылымдарының докторы

 <https://orcid.org/0000-0003-2207-1902>. E-mail: fayuksel@iuc.edu.tr

²Қазақстан Республикасының Ұлттық музейі
(54-үй, Тәуелсіздік даңғылы, 010000 Астана, Қазақстан Республикасы)

Л.Н. Гумилев ат. Еуразия ұлттық университетінің докторанты

 <https://orcid.org/0000-0002-4321-811X>. E-mail: assiya2108@mail.ru

*Автор-корреспондент

³Астана халықаралық университеті
(8-үй, Қабанбай батыр даңғылы, 010000 Астана, Қазақстан Республикасы)

PhD, постдокторант

 <https://orcid.org/0000-0001-8392-9007>. E-mail: a.kassenali@gmail.com

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ, 2023

© Иуксел Ф.А., Қаражігітова Ә.Е., Қасенәлі А.Е., 2023

Аңдатпа. *Kіріспе.* Қазақстандағы археологиялық қазба жұмыстары еліміздің өткен тарихынан ақпарат беретін заттай деректер қорын қалыптастырудың басты көзі. Еліміздің әр өңірінде жыл сайын бірнеше ондаған археологиялық экспедициялар жүргізіледі. Алайда аталған экспедициялардың мәліметтері бір арнаға тоғыстырып шығару ісі күні бүгінге дейін толыққанды атқарылмады. *Зерттеудің мақсаты мен міндеттері.* Мақала осы олқылықтың орнын толтыру мақсатында жариялануда. Мақаланы жазу барысында археологиялық қазба жұмыстарын бір басылымда топтап жариялау бойынша отандық және шет елдік (Түркия, Ресей және т.б.) тәжірибелері ескерілді. *Нәтижелер.* Мақалада Қазақстанда 2021 жылы жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстарының салыстырмалы талдаулары және нәтижелері көрсетілген. Қазақстанның археология ғылымында алғашқы рет 2021 жылғы деректер бойынша зерттелген нысандардың картасы жасалды. Бұл карта Қазақстанның қай өңірі қарқынды немесе баяу зерттеліп жатқандығын жақсы бейнелейді. Қолдағы бар деректерге сүйене отырып Қазақстан аумағында 2021 жылы барлығы 86 археологиялық экспедиция ұйымдастырылғаны анықталды. Археологиялық экспедициялар көп жүргізілген өңірлерге орталық Қазақстан мен шығыс Қазақстан жатады. 13 және 12 археологиялық экспедициялар сәйкесінше. Еліміз бойынша 222

нысанда зерттеу атқарылған. Олардың ішінде ең көп зерттелгені ескерткіш түріне жерлеу нысандары кұрайды. Мерзімдемелік тұрғыда темір дәуірінің ескерткіштерін зерттеу алғашқы сапта тұр. Қазақстандағы археологиялық зерттеулердің басым бөлігі облыстық мәдениет басқармасының тапсырысымен атқарылған. Зерттеу жұмыстарын лицензиясы бар 35 мекеме жүргізген. *Қорытындылар.* Кең ауқымды қамтыған сараптамалық жұмыс алдағы уақытта Қазақстандағы археология ғылымының басым бағыттарын анықтауға үлкен септігін тигізеді. **Түйін сөздер:** Археология, қазба жұмыстары, тарихи мәдени мұра, зерттеу жұмыстары, нысан, экспедиция, кезең

Алғыс. Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым комитетінің қаржыландыруы негізінде дайындалды (ЖКТ АР19174926). **Дәйексөз үшін:** Иуксел Ф.А., Қаражігітова Ә.Е., Қасенәлі А.Е. Қазақстандағы археологиялық зерттеулер: сан және сапа (2021 жылғы деректер негізінде) // «Edu.e-history.kz» электрондық ғылыми журналы. 2023. Т. 10. № 4. 869–894 бб. (Қаз.). DOI: 10.51943/2710-3994_2023_10_4_869-884

АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ: КОЛИЧЕСТВО И КАЧЕСТВО (НА ОСНОВЕ ДАННЫХ ЗА 2021 ГОД)

Иуксел Фетхи Ахмет¹, Каражигитова Асия Ержановна^{2}, Касенали Айбар Ерланулы³*

¹Стамбульский университет–Джеррехпаша

(Университет махаллесі, 34320 Авджиляр, Стамбул, Турция)

Доктор технических наук

 <https://orcid.org/0000-0003-2207-1902>. E-mail: fayuksel@iuc.edu.tr

²Национальный музей Республики Казахстан

(д. 54, проспект Тауелсыздык, 010000 Астана, Республика Казахстан) Докторант

Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилев

 <https://orcid.org/0000-0002-4321-811X>. E-mail: assiya2108@mail.ru

*Автор-корреспондент

³Международный университет Астана

(д. 8, проспект Кабанбай батыр, 010000 Астана, Республика Казахстан)

PhD, постдокторант

 <https://orcid.org/0000-0001-8392-9007>. E-mail: a.kassenali@gmail.com

© ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова, 2023

© Иуксел Ф.А., Каражигитова А.Е., Касенали А.Е., 2023

Аннотация. *Введение.* Археологические раскопки в Казахстане являются главным источником формирования базы вещественных данных, дающих информацию о прошлом нашей страны. В каждом регионе страны ежегодно проводится по несколько археологических экспедиций. Однако задача объединения данных упомянутых экспедиций в один источник до сих пор не решена. *Цели исследования.* Эта статья публикуется для того чтобы восполнить этот пробел. При написании статьи учитывался отечественный и зарубежный (Турция, Россия и др.) опыт публикации археологических раскопок в одном издании. *Результаты.* В статье приведены сравнительные анализы и результаты археологических исследований, проведенных в Казахстане в 2021 году. Впервые в археологической науке Казахстана составлена карта изученных объектов по данным за 2021 год. На этой карте хорошо видно, какой регион Казахстана изучается интенсивно или

слабо. В результате этих анализов было установлено, что всего на территории Казахстана по известным данным было организовано 86 экспедиций. Центральный Казахстан и Восточный Казахстан являются регионами, где проводилось наибольшее количество археологических экспедиций. Это 13 и 12 археологических экспедиций. По стране исследования были проведены на 222 объектах. Наиболее изученными из них являются погребальные памятники. В периодическом плане изучение памятников железного века стоит на первом месте. Большая часть археологических исследований в Казахстане выполнена по заказу областного управления культуры. Исследования проводились 35 лицензированными учреждениями. *Вывод.* Обширная экспертная работа в дальнейшем будет способствовать выявлению приоритетных направлений археологической науки в Казахстане.

Ключевые слова: Археология, раскопки, историко-культурное наследие, исследовательские работы, объект, экспедиция, период

Благодарность. Статья подготовлена в рамках финансирования Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан (ЖКТ AP19174926).

Для цитирования: Иуксел Ф.А., Каражигитова А.Е., Касенали А.Е. Археологические исследования в Казахстане: количество и качество (на основе данных за 2021 года) // Электронный научный журнал «edu.e-history.kz». 2023. Т. 10. № 4. С. 868–894. (На Каз.). DOI: 10.51943/2710-3994_2023_10_4_869-884

Кіріспе

Қазақстан археологиясының негізін салушы ғалымдардың бірі К. Ақышевтің мәліметтеріне сүйенсек қазақ жеріндегі ғылыми тұрғыда жүргізілген алғашқы археологиялық қазба жұмыстары 150 жылдан астам уақыт бұрын атқарылған. Ғалымның пікірінше бұл қазба жұмыстары 1866 жылғы В.В. Радловтың Ертіс пен Жетісудағы қазбаларымен байланысты (Ақишев, 1974: 23).

Қазақстандағы кең ауқымды археологиялық зерттеулер ХХ ғасырдың ортасында Ғылым академиясының ашылуымен байланысты. Ғылыми-зерттеу жұмыстардың қарқынды жүргізіле бастауына 1946 жылы аталмыш академияның құрамына кірген Тарих, археология және этнография институтының ашылуы болды. Институт ішінде Қазақстан әр жерлерінде археологиялық зерттеу жұмыстарын атқарған түрлі экспедициялар жұмыс істеді. Аталған археологиялық экспедициялар хронологиялық тұрғыда кең ауқымды қамтыды. Оның ішінде ежелгі тас дәуірінен бастап кейінгі орта ғасырларға дейінгі уақыттық аралықтағы ескерткіштер болды. Ғалымдар ғылымның іргелі мәселелерінен бөлек қолданбалы маңызға ие істерді де қатар атқарды. Сондай жұмыстардың бірегейі кеңестік кезеңдегі мемлекеттер ішінде алғашқы болып «Қазақстанның археологиялық картасы» атты іргелі еңбекті дайындап, баспадан шығарылуы (Археологическая карта Казахстана, 1960: 450). Кейін бұл жұмыстар 1991 жылы ашылған Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының археология саласындағы жұмыстарымен жалғасын тапқан (АН РК. Хроники событий, 2007).

Қазақстанда Тәуелсіздік жариялағаннан кейінгі жылдары археологиялық зерттеу жұмыстарының қарқыны төмендегендігін айту қажет. Алайда 2000-жж. басындағы жарияланған «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы археологиялық қазба жұмыстарын атқаруда оң ықпалын тигізді. 40-тан астам тақырып бойынша зерттеу атқарылған (Kariyev, 2020: 1065; Yüksel, 2022: 281). Қазіргі таңдағы археологиялық зерттеу жұмыстарының қарқыны

Жоғарыда атап өткеніміздей Қазақстанда әр жыл сайын түрлі археологиялық экспедициялар жүргізіледі. Алайда бұл саладағы олқылықтың салдарынан атқарылған экспедициялардың жалпы саны мен табылған жәдігерлердің орталықтандырылған жүйесі әлі қалыптаспаған, археологиялық зерттеулердің есебі туралы айтпағанда. Бұл туралы еліміздің ғалымдары тарапынан айтылып та, жазылып та жүр (Касеналин, Есенов, 2016; Исмагулов, 2015: 120–124; Мусаева, 2022: 31–100)

Қазақстаннан тысқары мемлекеттерде жыл сайынғы қазба жұмыстарының мәліметтерін жариялап отыру ісінде бірқатар тәжірибелер бар. Мәселен Түркиядағы қазба жұмыстарының

мәліметтері онлайн түрде сілтеме бойынша ашық күйде қол жетімді болып келеді (2019–2020 үйлі қазі қалыптары, 2022).

Ресей Федерациясының Археология институтының қазба жұмыстары да ашық қолжетімділік қағидаттарына негізделген. Бұл жұмыстар жүйелі түрде 2002–2019 жылдар аралығын қамтитын әр жылдары жарық көрген деректер жиынтығы, мақалалар жинақтары ретінде ашық қолжетімділік деңгейінде ғаламторда тұр (Археологические открытия, 2019: 190–192).

Жоғарыда аталғандарды ескере отырып бұл мақалада Қазақстанда бір жылда атқарылған қазба жұмыстарының мәліметтері сараланып, ұсынылып отыр. Ұсынылған мақалада елімізде жүргізілген археологиялық экспедицияларға баса назар аударылып талдау жұмыстары жасалды. Мұндай жұмыстары бұрын атқарылмағандықтан, Егемен Қазақстанның тарихында алғашқы рет жасалып отыр.

Материалдар және зерттеу әдістері

Тақырыпты зерттеу барысында аналитикалық, тарихи-динамикалық, статистикалық талдау, тарихи-салыстырмалы, жіктеу, картографиялау секілді т.б. ғылыми әдістер қолданылды. Сонымен қатар, Қазақстан археологиясы бойынша ғылыми еңбектер мен заңнамаға сәйкес тарихи-мәдени мұраны сақтауға және қорғауға қатысты құжаттар пайдаланылды.

2021 жылы Қазақстанда археологиялық қазба жұмыстары атқарылған нысандарды картографиялауда интернет желісінде ашық тұрған QGIS бағдарламасының 3.26.2-Buenos Aires нұсқасы қолданылды.

Талқылау

Археологиялық қазба жұмыстарының мәліметтерін жариялау ісі. Археологиялық қазба жұмыстарының нәтижелерін жүйелеп жариялау ісіен алдымен Кеңестік кезеңнен бастау алғанын айтқанымыз жөн. 1965–1986 жылдар аралығында тұрақты түрде «Археологические открытия» ғылыми жинағынан жарияланып отырды (Лопатин, 2019: 190–192). Бұл жинақта Кеңес одағына мүше елдердегі атқарылған археологиялық қазба жұмыстарының қысқаша нәтижелері шығарылды. Қазақстанға қатысты мақалалар 1966 жылдан бастап енгізілген. Ең алғашқы мақалалардың бірі болып К.А. Акишевтың ҚазССР ҒА Тарих, археология және этнография институтының Орталық Қазақстан археологиялық экспедициясының Қарағанды, Көкшетау мен Павлодар облыстарындағы зерттеу жұмыстарына арналған «Қазақстандағы зерттеулер» мақаласы ұсынылған (Акишев, 1966: 291). Сондай-ақ, М.Н. Клапчуктың Орталық Қазақстандағы Нұра мен Сарысу өзендері аңғарындағы зерттеу жұмыстарына арналған мақаласы да 1966 жылғы жинақта бар (Клапчук, 1966: 300–302).

1-кесте – «Археологические открытия» жинағының шығарылған жылдары мен мақалалар саны
[Table 1 – Years of publication and number of articles in “Archaeological discoveries” collection]

Жылдар	Мақала саны	Жылдар	Мақала саны
1966	2	1977	11
1967	4	1978	15
1968	4	1979	20
1969	5	1980	22
1970	4	1981	22
1971	7	1982	25
1972	5	1983	19
1973	13	1984	18
1974	13	1985	24
1975	13	1986	17
1976	17		
Жалпы саны		280 мақала	

«Археологические открытия» ғылыми жинағында 1966–1986 жылдар аралығында Қазақстан археологиясы бойынша 280 ғылыми мақала жарияланды. Кейін, яғни 1993 жылдан бастап Ресей Ғылым академиясы бұл жинақты қайта шығара бастады. Қазақстандағы кей зерттеу жұмыстары 90-жж. ортасы мен 2013 жылдарға дейін осы жинақта жарияланып келді. Осы жылдар аралығында Қазақстанға қатысты 16 мақала жарияланған.

Еліміз егемендік алғаннан кейінгі жылдары бұл жинаққа ұқсас басылым 2004–2009 жж. болды. Бұл жинақ «Мәдени мұра» Мемлекеттік бағдарламасы аясында атқарылған археологиялық зерттеулердің есебіне арналды. Жинақта 6 жыл ішінде жалпы саны 227 мақала шығарылды. Әр жылдары бұл жинақта кемі 32 мақала, ең көп дегенде 44 мақала топтастырылған.

2-кесте– «Мәдени мұра» бағдарламасы бойынша археологиялық зерттеулер жайлы есептердің шыққан жылдары мен мақалалар саны

[Table 2 – Number of articles and years of publication of reports on archaeological research within the program “Cultural Heritage”]

Жылдар	Мақала саны
2004	32
2005	42
2006	44
2007	31
2008	37
2009	41
Жалпы	227

Бұл жинаққа топтастырылған мақалалардың дені Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институтының атқарған зерттеулер негізінде дайындалған. Сондықтан жалпы Қазақстанда атқарылған археологиялық зерттеулердің нақты санын көрсетпейді. Өкінішке қарай бұл жинақ 2009 жылдан кейін белгісіз себептерге байланысты шығарылмайты болды. Сондықтан да одан кейінгі жылдардағы археологиялық зерттеулердің нәтижелері арнайы жинақтарда топтастырылмағандықтан Қазақстанда жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстары барысында қазылған нысандар туралы ақпаратты тек археологтардың қандай да бір конференция жинақтарында, ғылыми журнал беттеріндегі жарияланымдарынан және археолог мамандардың есеп беру сессияларынан ғана біле аламыз (Джумабекова, 2019: 114–120).

Қазақстандағы археологиялық қазба жұмыстарына рұқсат беру мәселесі. Қазақстандағы кез келген археологиялық қазба жұмыстары арнайы рұқсат негізінде жүргізіледі. Археологиялық зерттеулер жүргізуге рұқсат беру тарихында Қазақстанда 2 түрлі жүйе қолданылды. Оның алғашқысы Рұқсат қағазы (Открытый лист) 1991 жылдан бастап шамамен 2005 жылға дейін болды. Бұл Рұқсат қағазын Ә.Х. Марғұлан атындағы Археология институты тарапынан берілетін. Жоғарыда аталған Рұқсат қағазы бойынша оны алған қызметкер жыл соңында археологиялық зерттеулер есебін Институтқа өткізуі тиіс еді. Өткізмеген жағдайда тәртіп бойынша алдағы далалық маусымға рұқсат алмайтын болған.

Еліміздегі бизнес құрылымдарының дамуы археология саласына да ықпал етпей қоймады. Соның ішінде зерттеу жұмыстарына рұқсат беру мәселесі де бар. Осыған байланысты 2005 жылдан бастап жоғарыда аталған «дәстүрлі» Рұқсат қағазын беру жүйесі тоқтатылды. Оның орнына бәсекелестік ортаны дамыту қағидаларына негізделген археологиялық ізденістерді лицензиялау тәртібі пайда болды.

2005 жылдан бастап археологиялық зерттеулер Мәдениет және спорт министірлігі (әрі қарай – МжСМ) тарапынан берілетін лицензия негізінде жүргізіліп келеді. Тарих пен мәдениет ескерткіштерінде археологиялық жұмыстарды жүргізу лицензиясынан бөлек МжСМ тарапынан Тарих пен мәдениет ескерткіштерінде ғылыми-реставрациялық жұмыстарды жүргізуге де лицензия беріледі. Лицензия берудің талаптар бірнеше мәрте өзгерді. Сондай-ақ, Лицензияның

жарамдылық уақыты да бірнеше рет өзгерді. 2015 жылға дейін аталған Лицензиялардың қолдану мерзімі 1 немесе 3 жыл аралығына болды. Ал 2015 жылдан бастап лицензия мерзімсіз уақытқа беріліп келеді.

«Қазақстан Республикасындағы электрондық лицензиялау» порталындағы деректер бойынша қазіргі таңда 2021 жылды қоса есептегенде Қазақстанда тарих және мәдениет ескерткіштеріндегі ғылыми-реставрациялық және археологиялық жұмыстарды жүзеге асыру үшін алынған 219 лицензия бар. Оның ішінде археологиялық жұмыстарды жүзеге асыру үшін – 85, ғылыми-реставрациялық жұмыстарды жүзеге асыру үшін – 117, екеуін бірдей алған – 17 (*ескертпе: аталған мәліметтер 2021 жылғы деректер бойынша келтірілуде*).

Жалпы тарих пен мәдениет ескерткіштерінде археологиялық жұмыстарды жүргізуді лицензиялау ісінің оң немесе теріс жақтарын талдау мәселесін шегеріп тастап тек қана статистикалық деректерге жүгінетін болсақ келесідей нәтиже шығара аламыз. Мәселен, 2021 жылы Қазақстанда атқарылған археологиялық зерттеулер барысында қолданыстағы 102 лицензияның тек 34 мекемеге тиесілі лицензиясы қолданылған. Ал, қалған 68 лицензия бойынша қандай ізденістер атқарылып жатқаны белгісіз. Осы орайда ғалымдар тарапынан жұмыс атқарылмаған лицензияларды қайтару мәселесі де көтеріліп келеді. Өкінішке орай, ондай тетік заңнама аясында қарастырылмаған. Яғни, қазіргі таңда Лицензия алудың шарттары қолданыстағы заңнама аясында қарастырылған, ал лицензияны күшін жою, не қайтарып алу шарттары жоқ.

2019 жылғы 26 желтоқсанда Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы Қазақстан Республикасының Заңы жаңа редакцияда қабылданды. Аталған Заңның 38-бабында осы Заңның қолданысқа енгізілгенге дейін берілген, тарих және мәдениет ескерткіштерінде археологиялық және (немесе) ғылыми-реставрациялау жұмыстарын жүзеге асыру жөніндегі қызметке лицензиялар осы Заң қолданысқа енгізілгеннен кейін үш жыл ішінде Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен қайта ресімдеуге жатады. Яғни 2020 жылғы 26 маусымына дейін алынған барлық Лицензия күшін жояды. Ондай Лицензиялардың жалпы саны 200 (археологиялық жұмыстарды жүзеге асыру – 71, ғылыми-реставрациялық жұмыстарды жүзеге асыру – 113, екеуін бірдей алған – 16). Бұл Лицензиялар әрі қарай жарамды болмайды. Яғни жаңадан бекітілген біліктілік талаптарына сәйкес қайта ресімдеу керек. Ал 2020 жылғы 26 маусымнан кейін алынған Лицензия саны 2021 жылды қоса есептеген 19 дана (археологиялық жұмыстарды жүзеге асыру – 14, ғылыми-реставрациялық жұмыстарды жүзеге асыру – 4, екеуін бірдей алған – 1). Бұл Лицензиялар әрі қарай жарамды бола береді (ҚРЗ, 2019: 38 бап).

* «/» белгісімен 2020 жылдың бірінші жарты жылдығында және екінші жарты жылдығында алған лицензия сандары ажыратылған.

3-кесте – 2015–2021 жылдар аралығында берілген лицензиялардың сандық көрсеткіші (<https://elicense.kz/?lang=ru>)

[Table 3 – Number of licenses, issued in 2015–2021 (<https://elicense.kz/?lang=ru>)]

Лицензия атауы/жылдар	2015	2016	2017	2018	2019	2020*	2021	Барлығы
Тарих және мәдениет ескерткіштеріндегі археологиялық жұмыстарды жүзеге асыру	24	14	8	9	9	7/4	10	85
Тарих және мәдениет ескерткіштеріндегі ғылыми-реставрациялық жұмыстарды жүзеге асыру	44	31	10	6	15	7/0	4	117
Тарих және мәдениет ескерткіштеріндегі ғылыми-реставрациялық жұмыстарды және	11	2	1	1	0	1/0	1	17

археологиялық жұмыстарды жүзеге асыру								
Барлығы	79	47	19	16	24	19	15	219

Қазақстанның тарихи-мәдени мұра саласындағы құқық бұзушылық жағдайы. Жоғарыда атап өткеніміздей археологиялық қазба жұмыстары арнайы Лицензия негізінде жүзеге асырылады. Мұндай рұқсат қағазы болмаған жағдайда археолог немесе кез-келген басқа қазба жүргізуші адам Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексіндегі «Археологиялық жұмыстарды заңсыз жүргізу» бабы бойынша жазаланады.

ҚР Бас прокуратурасының Құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитетінің Қазақстан Республикасы аумағында орын алған қылмыстық және әкімшілік құқық бұзушылықтар туралы статистикалық мәліметтеріне жүгінетін болсақ 2019–2021 жылдар аралығында ҚР ӘҚБтК-дегі 2 бап бойынша, яғни: 447-бап. Тарих және мәдениет ескерткіштерін қорғау мен пайдалану қағидаларын бұзу; 448-бап. Кәмелетке толмағандардың вандализмі – 45 құқық бұзушылық орын алған.

Ал, сол жылдардағы ҚР ҚК-дегі 5 бап бойынша Сотқа дейінгі тергеп тексеру тізіміне тіркелген құқық бұзушылықтар бойынша, яғни: 193-бап. Ерекше құндылығы бар заттарды жымқыру; 196-бап. Көрінеу қылмыстық жолмен табылған мүлікті иемдену немесе өткізу; 203-бап. Ерекше құндылығы бар заттарды қасақана жою, әкету немесе бүлдіру; 294-бап. Тағылық; 295-бап. Археологиялық жұмыстарды заңсыз жүргізу – 32 құқық бұзушылық орын алған.

4-кесте – 2019-2021 жылдары тарихи-мәдени мұра нысандарына қатысты Сотқа дейінгі тергеп тексеру тізіміне тіркелген құқық бұзушылықтардың саны (Қазақстан Республикасы Бас прокуратурасының мәліметтері)
[Table 4 – Number of offences on the objects of historical and cultural heritage, registered in the list of pre-trial investigations in 2019-2021 (Information from the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan)]

Қала, облыс/баптар/жылдар	ҚР ҚК 193-бабы «Ерекше құндылығы бар заттарды жымқыру»			ҚР ҚК 196-бабы, 3-тармағының 3-ші тармақшасы «Көрінеу қылмыстық жолмен табылған мүлікті иемдену немесе өткізу»			ҚР ҚК 203-бабы «Ерекше құндылығы бар заттарды қасақана жою немесе бүлдіру»			ҚР ҚК 294-бабы «Тағылық»			ҚР ҚК 295-бабы «Археологиялық жұмыстарды заңсыз жүргізу»		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Астана қ.	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0
Ақмола обл.	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	2	0	0	0
Ақтөбе обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Алматы қ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Алматы обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0
Атырау обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Ш.-Қазақстан обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	1	0	0
Жамбыл обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Б.-Қазақстан обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0

Қарағанды обл.	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Қызылорда обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	1	0	0	0
Қостанай обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0
Маңғыстау обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Павлодар обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.-Қазақстан обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0
Шымкент қ.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Түркістан обл.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Жалпы саны	0	1	0	1	0	0	0	0	3	7	5	13	1	0	0

5-кесте – 2019–2021 жылдары тарихи-мәдени мұра нысандарына қатысты әкімшілік құқық бұзушылықтардың саны (ҚРЗ, 2019: 38 бап)

[Table 5 – Number of administrative offenses on the objects of historical and cultural heritage in 2019–2021 (ҚРЗ, 2019: 38 бап)]

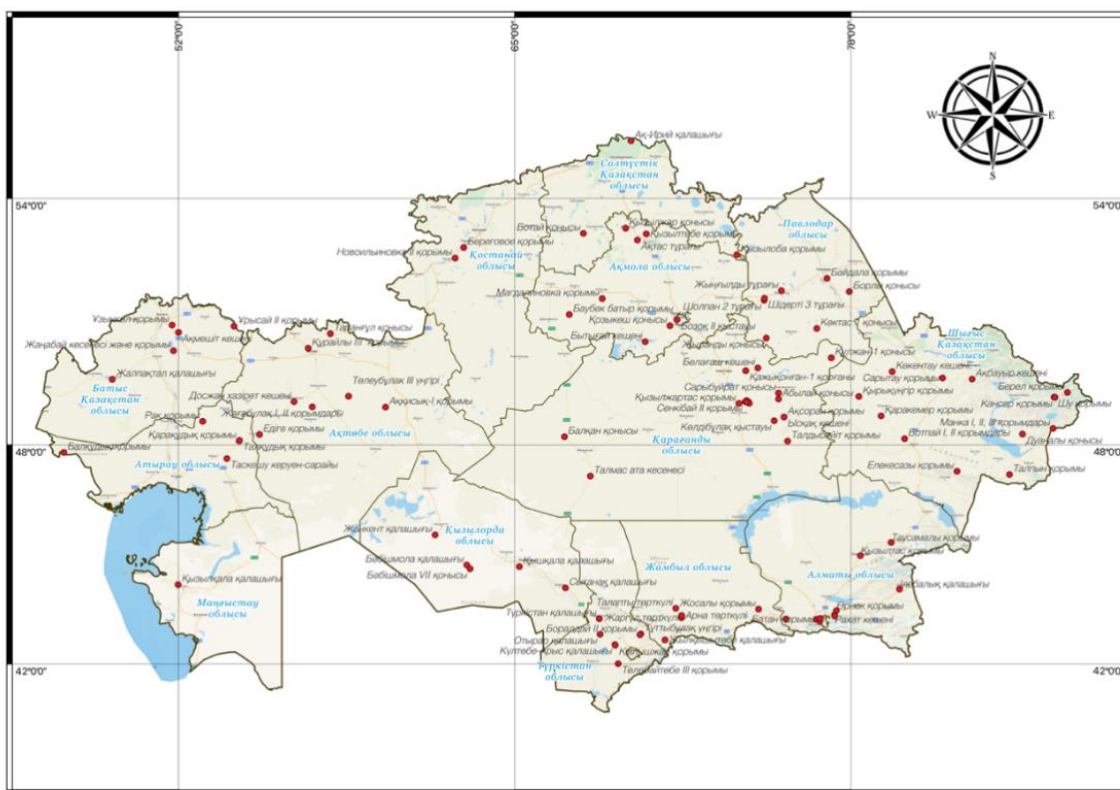
Қала, облыс/баптар/жылдар	447-бап. Тарих және мәдениет ескерткіштерін қорғау мен пайдалану қағидаларын бұзу			448-бап. Кәмелетке толмағандардың вандализмі		
	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Нұр-Сұлтан қ.	1	0	0	0	0	0
Ақмола обл.	0	0	1	0	4	2
Ақтөбе обл.	0	0	0	0	0	0
Алматы қ.	0	1	1	0	0	0
Алматы обл.	0	0	2	2	0	1
Атырау обл.	0	1	0	0	6	2
Ш.-Қазақстан обл.	0	2	0	2	0	0
Жамбыл обл.	0	0	0	0	0	0
Б.-Қазақстан обл.	0	0	0	1	0	0
Қарағанды обл.	0	1	1	0	2	0
Қызылорда обл.	0	0	0	0	0	0
Қостанай обл.	1	0	0	0	0	1
Маңғыстау обл.	0	0	0	0	1	2
Павлодар обл.	0	1	1	2	0	0
С.-Қазақстан обл.	0	0	1	0	0	0
Түркістан обл.	1	0	2	0	0	0
Шымкент қ.	0	0	0	1	0	0
Жалпы саны	3	6	9	8	13	8

Нәтижелер

2019 жылы қабылданған Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы Заңның жаңашылдығы археологиялық жұмыстарды жоспарлауға арналған бап қосылды. Яғни, «33-бап. Археологиялық жұмыстарды жоспарлау». Осыған сәйкес уәкілетті орган археологиялық

жұмыстардың жоспарын бекітеді. 2021 жылға арналған археологиялық жұмыстардың жоспары 3 рет бекітілген. Алғашқысы Мәдениет және спорт министрі А. Раимкулова 2020 жылғы 26 қарашада бекіткен (ҚРМСМ, 2020: 326 бап). Бұл жоспарда 41 өтінім болған. Келесі жоспар 2021 жылғы 04 мамырда бекітілген (ҚРМСМ, 2021: 326 бұйрық). Бұл жоспарда 59 өтінім болған. Соңғы жоспарды Мәдениет және спорт министрлігінің Мәдениет комитетінің Төрағасы А. Абдуалиев 2021 жылғы 12 қазанда бекіткен (ҚРМСМ, 2021: 11 бұйрық). Бұл жоспарда 90 өтінім бар. Аталған 90 өтінімнің 67-сі орындалған. Алайда, 2021 жылы Мәдениет және спорт министрлігінің бекіткен жоспарынан тыс бірқатар экспедициялар болған. Олардың жалпы саны 33 экспедиция. Бұлар тарихи-мәдени мұра нысандарын анықтау мен тіркеуге, жер телімдерін игеру кезіндегі зерттеу жұмыстарына байланысты болған. Сондай-ақ, толыққанды қазба жұмыстары да бар.

Мақалада Қазақстанда 2021 жылы жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстарының нәтижесі болған археологиялық қазба және барлау жұмыстарының нәтижелері қарастырылған. Пайдаланылған мәліметтердің барлығы экспедициялардың жетекшілері немесе ғылыми қызметкерлері болып келетін еліміздің археолог ғалымдарынан алынған ғылыми деректер.

1-сурет. 2021 жылы Қазақстанда атқарылған археологиялық зерттеулер картасы
(авторлық карта)

[Fig. 1. Map of archaeological research, carried out in Kazakhstan in 2021 (author's maps)]

2021 жылы қолда бар деректер бойынша 86 экспедиция ұйымдастырылған. Облыстық деңгейдегі динамикаға шаққанда әркелкі жүргізілген. Мәселен, Астана қаласы мен Маңғыстау облысында 2021 жылы 1 археологиялық қазба жұмыстары жүргізілсе, Қарағанды облысында жеке-жеке алғанда 13 экспедициядан жүргізілген. Жинақталған деректерге сәйкес Шымкент қаласында археологиялық қазба жұмыстары болмаған (Диаграмма1).

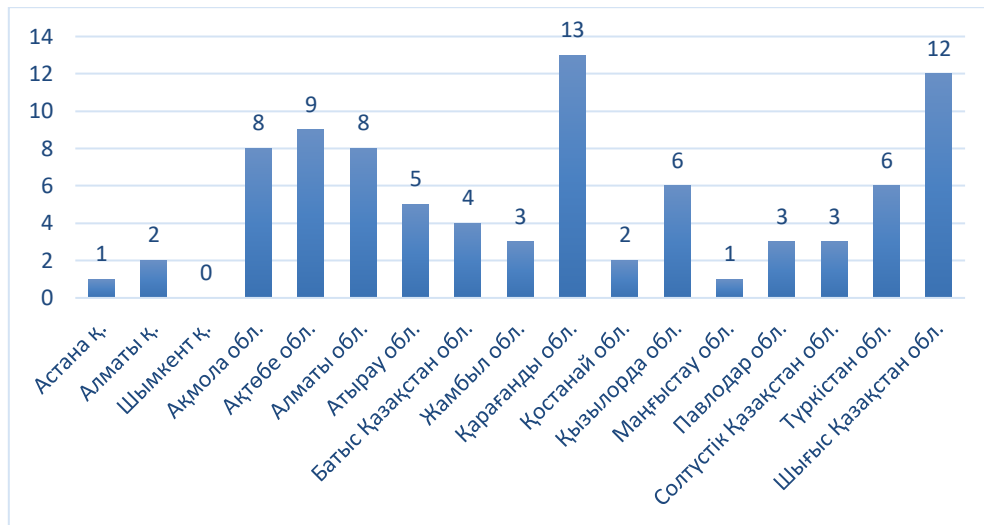

Диаграмма 1 – Қазақстандағы 2021 жылы атқарылған археологиялық зерттеулердің облыс бойынша көрсеткіштері (авторлық диаграмма)

[Diagram 1 – Indicators of archaeological research in regions, conducted in Kazakhstan in 2021 (author's diagram)]

2021 жылы жалпы саны 222 тарихи-мәдени мұра нысаны зерттелген. Археологиялық зерттеулер әр түрлі ескерткіштердің түрлерінде жүргізілген: қалашық, қоныс, тұрақ, қыстақ, оба, мешіт және т.б. сынды ескерткіштерде. Ең көп зерттелген обалар екені статистикалық талдаулар арқылы белгілі болды (диаграмма 2).

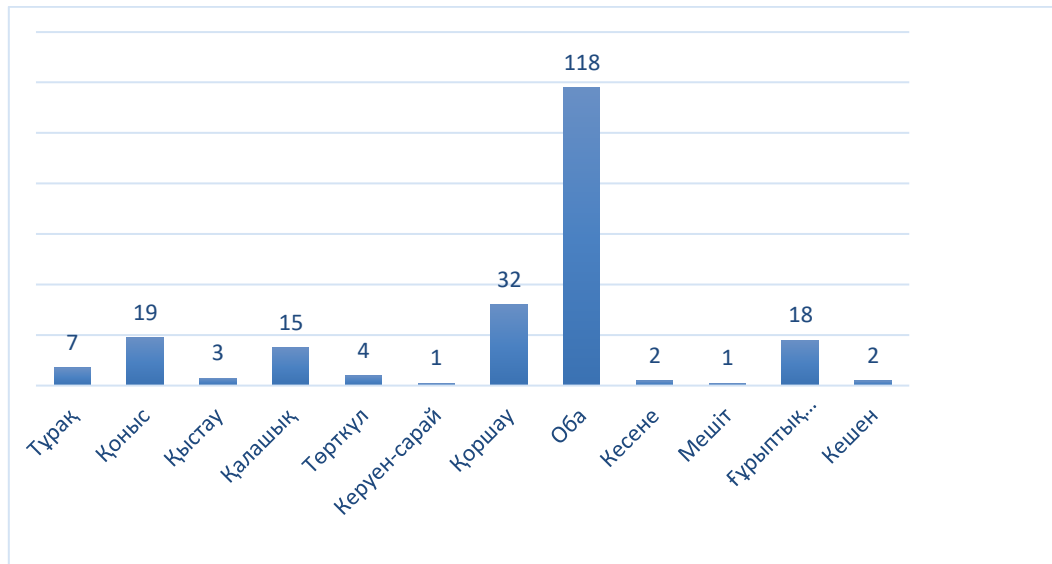

Диаграмма 2 – 2021 жылы атқарылған археологиялық зерттеу жұмыстарының ескерткіштер түрі бойынша арақатынасы (авторлық диаграмма)

[Diagram 2 – The ratio of archaeological surveys by the type of site, carried out in 2021 (author's diagram)]

2021 жылы Қазақстанда жүргізілген археологиялық зерттеу жұмыстары көне тас дәуірінен бастап кейінгі орта ғасырларға дейін, тіпті бертінгі ХХ ғасырдың нысандарын да қамтиды. Мерзімдемелік көрсеткіштер бойынша ерте темір дәуірінің ескерткіштерін ғалымдар басқа кезеңдерге қарағанда әлдеқайда көп зерттегені мәлім болды (диаграмма-3).

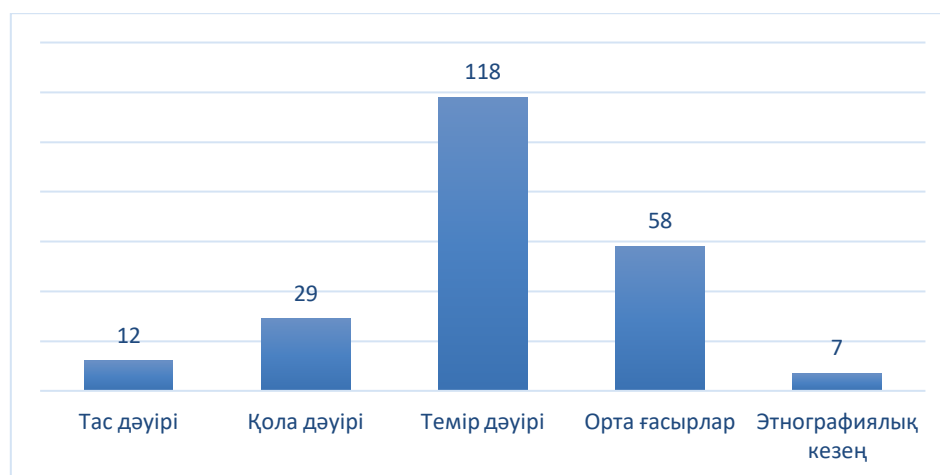

Диаграмма 3 – 2021 жылы зерттелген тарихи-мәдени мұра нысандарының мерзімдемелік көрсеткіштері (авторлық диаграмма)

[Diagram 3 – Periodic indicators of historical and cultural heritage sites, studied in 2021 (author's diagram)]

Жоғарыда аталған археологиялық зерттеу жұмыстары әр түрлі қаржыландыру көздерінен жүзеге асырылған. Мысалы, Білім және ғылым министрлігінің, не болмаса Мәдениет және спорт министрлігінің қаржыландыруы, сондай-ақ, археологиялық зерттеу жұмыстары бойынша қабылданған облыстық бағдарламалар аясында жүргізілген. Одан басқа, демеушілік, халықаралық ұйымдардың қаржыландыруы бойынша атқарылған зерттеу жұмыстары, оқу іс-тәжірибесі аясында ұйымдастырылған қазба жұмыстары да бар. Бұлардан бөлек археологтың жеке есебінен атқарылған зерттеу жұмыстарын айта кеткеніміз жөн (Диаграмма 4).

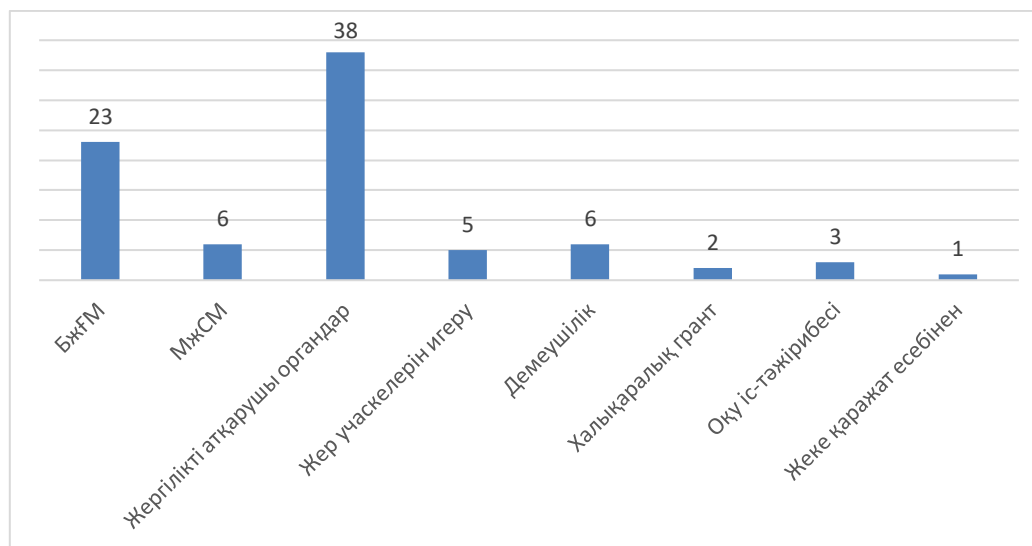

Диаграмма 4 – Қазақстандағы 2021 жылғы археологиялық зерттеу жұмыстарының қаржыландыру көздері (авторлық диаграмма)

[Diagram 4 – Funding sources for archaeological research in Kazakhstan in 2021 (author's diagram)]

Бұл жұмыстарды лицензиясы бар 35 мекеме атқарған. Оның ішінде: 1 – облыстық тарихи-мәдени мұраны зерттеу орталығы; 8 – облыстық тарихи-өлкетану музейлері; 3 – қорық-музей; 11 – жоғары оқу орындары; 1 – ғылыми-зерттеу институты, 10 – жауапкершілігі шектеулі серіктестіктер; 1 – жеке кәсіпкер.

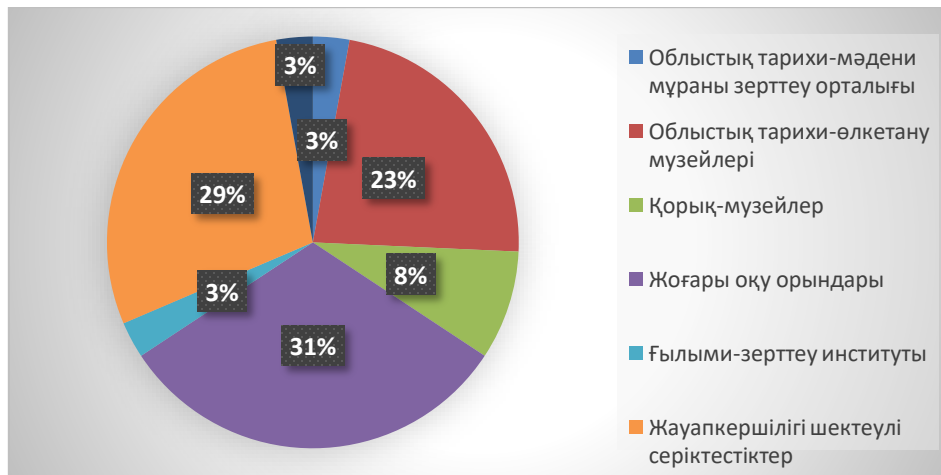

Диаграмма 5 –2021 жылы археологиялық зерттеу жұмыстарын атқарған мекемелер бойынша пайыздық көрсеткіштер (авторлық диаграмма)

[Diagram 5 –Percentages of institutions that carried out archaeological research in 2021 (author's diagram)]

Қорытынды

Бұл зертеу жұмысы арқылы келесі қорытындыларға келуге болады: 2021 жылы Қазақстанның заңнамасына сәйкес әр жылдары алынған 219 лицензиясы бар мекеменің ішінен тек 35 мекеме археологиялық қазба жұмыстарын жүргізген. Бұл мекемелердің арасында зерттеу жұмыстарын ең қарқынды жүргізген жоғары оқу орындары, жауапкершілігі шектеулі мекемелер және облыстық өлкетану музейлері. Сонымен қатар, статистикалық талдау жұмыстары арқасында авторларға белгілі деректерге сүйене отырып барлығы 86 экспедиция ұйымдастырылғаны анықталды. Археологиялық экспедициялар еліміздің әр облысында статистикалық және картографиялау әдістерін қолдана отырып, сандық және пайыздық көрсеткіштертері әр түрлі екені анықталып отыр. Мысалы, ең көп экспедициялар Шығыс Қазақстан (12 экспедиция) және Қарағанды (13 экспедиция) облыстарында жүргізілген. Астана қаласында және Маңғыстау облысында 1 археологиялық қазбадан болса, Шымкент қаласында қазба жұмыстары мүлде жүргізілмеген. Қалған өңірлерде жалпы саны 2–9 дейін археологиялық экспедициялар саналды. Бұл экспедициялардың арқасында әр түрлі түрге және тарихи кезеңге жататын барлығы 222 тарихи мәдени мұра нысаны зерттелген. Олардың ішінде басқа кезеңдерге қарағанда ерте темір дәуіріне тиесілі ескерткіштерде (118 нысан) қазба жұмыстары әлдеқайда көп жүргізілгені анықталды. Ал ескерткіштердің түрлері бойынша талдаулар жүргізілгеннен соң, ең көп зерттелген обалар (118!!!) екені белгілі болды. Жоғарыда аталған зерттеу жұмыстарын жүзеге асыру үшін ең көп қазба жұмыстары жергілікті атқарушы органдар есебінен болған, бір археолог-маман қазба жұмыстарын өзінің жеке қаражат қорынан атқарғанын мәлімдеді.

Жоғарыда көрсетілген мәліметтер еліміздегі археологиялық ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу барысында бірқатар мәселелер бар екенін көрсетеді. Мысалы, бұл зерттеу жұмыстарын жүргізуге арнап берілген рұқсат қағаздардың саны көп болғанымен 2021 жылы оның 16 % жуығы ғана қолданылған. Сонымен қатар, отанымыздың уәкілетті органдарының қазба жұмыстары туралы деректерді және олардан табылған олжаларды қайда және қашан тапсыру туралы арнайы заң шығарып қадағалауы де күн тәртібінде өзекті мәселелердің бірі.

Әрине, мұндай сипаттағы жұмыс, яғни 1 жыл ішінде Қазақстанда зерттелетін археологиялық нысандардың санын анықтау өте қиын істердің қатарына жатады. Жоғарыда атап өткендей алдағы уақытта бұл зерттеу жұмыстарының электронды базасын жасақтау бұл саладағы олқылықтың кейбір тұстарын жоюға өз себептігін тигізері анық. Қазіргі таңда бұл бағыт бойынша атқарылып жатқан істер археологтардың жеке бастамасы ретінде қолға алынып, жасалып отыр. Келесі кезектегі мұндай жұмыстар уәкілетті мекеме тарапынан қолдауды қажет етеді.

Орташа есеппен алғанда 1 жылда 100 нысанда зерттеу жұмыстары атқарылады деп есептесек Тәуелсіздік алған уақыттан бері қарай 30 жылдың ішінде еліміз бойынша 3 000 мыңға жуық нысанда археологиялық зерттеулер атқарылған. Әрине, бұл болжамды сан болғанымен ақиқаттың ауылы бұл сандардан алыс емес екенін аңғаруға болады. Сондықтан, Қазақстандағы тарихи-мәдени мұра нысандарында атқарылатын зерттеу жұмыстарын жүйелі түрде түгендеу қажет етеді.

Әдебиеттер

Kariyev, 2020 — *Kariyev Y.M. Contribution of archaeological research under the «Cultural Heritage» program to the study of the Stone Age and Paleometallic epoch of Eurasia. World of Great Altay. Ust-Kamenogorsk, 2020. Pp. 1064–1074.*

Yüksel, 2022 — *Yüksel F.A. Kazakistan'da bağımsizlik sonrası Arkeolojik kazılar ve kültürel miras çalışmaları // Bağımsizliğin 30. yılında türk cumhuriyetleri. İstanbul, 2022. Pp. 260–290.*

2019–2020 yili kazi çalışmaları — *2019–2020 yili kazi çalışmaları, 2022. Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Cilt 4. 519 б. [Электронды ресурс] URL: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44760/kazi-sonuclari-toplantilari.html> (қарау уақыты: 25.04.2023).*

2021 жылға арналған ... , 2021 — «2021 жылға арналған археологиялық жұмыстардың жоспарын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2020 жылғы 26 қарашадағы № 326 бұйрығына өзгеріс енгізу туралы Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2021 жылғы 04 мамырдағы № 133 Бұйрығы, 2021. [Электронды ресурс] URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/tsm/documents/details/163388?lang=kk> (қарау уақыты: 26.04.2023).

2021 жылға арналған археологиялық ... , 2020 — 2021 жылға арналған археологиялық жұмыстардың жоспарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2020 жылғы 26 қарашадағы № 326 Бұйрығы, 2020. [Электронды ресурс] URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/tsm/documents/details/98456?lang=ru> (қарау уақыты: 26.04.2023).

2021 жылға арналған археологиялық жұмыстардың жоспарын, 2021 — 2021 жылға арналған археологиялық жұмыстардың жоспарын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің Мәдениет комитетінің Төрағасының 2021 жылғы 12 қазандағы № 11 Бұйрығы, 2021. [Электронды ресурс] URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/tsm/documents/details/222242?lang=kk> (қарау уақыты: 26.04.2023).

Академия наук Республики Казахстан, 2007 — *Академия наук Республики Казахстан. Алматы: Хроника событий, 2007. 173 с.*

Акишев, 1966 — *Акишев К.А. Исследования в Казахстане // Археологические открытия. Москва: 1966. 291 с.*

Акишев, 1974 — *Акишев К.А. Успехи археологии Казахстана. Известия АН КазССР, 1974. Сер. общ. наук. № 2. С. 23–357.*

Археологическая карта Казахстана, 1960 — *Археологическая карта Казахстана. Сост.: Агеева Е.И., Акишев К.А. (отв. ред.), Кушаев Г.А. и др. Алма-Ата: Издательство АН КазССР, 1960. 450 с.*

Археологические открытия, 2014 — *Археологические открытия. [Электронды ресурс] URL: <https://www.archaeolog.ru/ru/el-bib/el-cat/el-periodical/arch-otkr> (қарау уақыты: 25.04.2023).*

Джумабекова, 2019 — *Джумабекова Г.С. Об отчетной сессии Института археологии им. А.Х. Маргулана. Археология Казахстана, № 2(4). 2019. С. 114–120. [Электронды ресурс] URL: <https://doi.org/10.52967/akz2019.2.4.114.120> (қарау уақыты: 25.04.2023).*

Исмагулов, 2015 — *Исмагулов О. Проблемы археологических изысканий в Казахстане. Взгляд антрополога. Мәдени мұра, 2015. № 2(59). 120–124 бб.*

Касеналин, Есенов, 2016 — *Касеналин А., Есенов С. Тарихи-мәдени ескерткіштерді зерттеу мен қалпына келтіру – кім көрінгеннің ермегі емес. Мәдени мұра. № 4(67). 59–62 бб.*

Клапчук, 1966 — *Клапчук М.Н. Археологические исследования в бассейнах рек Нура и Сарысу. Москва: Наука, 1966. С. 300–302.*

Лопатин, 2019 — *Лопатин Н.В. Археологические открытия (ежегодник) // Институт археологии РАН: 100 лет. Москва: ИА РАН. 2019. С. 190–192.*

Мусаева, 2022 — *Мусаева Р.С. Регулирование археологической деятельности в Республике*

Казахстан. Сохранение и изучение культурного наследия Алтайского края, 2022. Вып. XXVIII. С. 91–100. DOI: 10.14258/2411-1503.2022.28.13

Тарихи-мәдени мұра объектілерін ..., 2019 — *Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы* Қазақстан Республикасының Заңы, 26 желтоқсан 2019 ж. № 288–VI ҚРЗ 38 бап.

References

2019–2020 yili kazi calishmalari — *2019–2020 yili kazi calishmalari* [excavation studies for the year 2019–2020], 2022. Ankara: Kultur Varlıkları ve Muzeler Genel Mudurlugu. Cilt 4. 519 p. [Electronic resource]. URL: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44760/kazi-sonuclari-toplantilari.html> (access date: 25.04.2023). (In Turk.)

2021 zhilga arnalgan ... , 2021 — "2021 zhilga arnalgan arheologiyalik zhumistardin zhosparin bekitu turali" Kazakhstan Respublikasi Madeniet zhane sport ministrinin 2020 zhilgi 26 karashadagi No. 326 buirigina ozgeris engizu turali Kazakhstan Respublikasi Madeniet zhane sport ministrinin 2021 zhilgi 04 mamirdagi No. 133 buirigi [Order of the Minister of Culture and sports of the Republic of Kazakhstan dated May 04, 2021 No. 133 on amendments to the order of the Minister of Culture and sports of the Republic of Kazakhstan dated November 26, 2020 No. 326" on approval of the plan of archaeological works for 2021"], 2021. [Electronic resource]. URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/tsm/documents/details/163388?lang=kk> (access date: 26.04.2023). (In Kaz.)

2021 zhilga arnalgan arheologiyalik — *2021 zhilga arnalgan arheologiyalik* zhumistardin zhosparin bekitu turali Kazakhstan Respublikasi Madeniet zhane sport ministrinin 2020 zhilgi 26 karashadagi No. 326 Buirigi 2020 [Order of the minister of Culture and sports of the Republic of Kazakhstan dated November 26, 2020 No. 326 on approval of the plan of archaeological works for 2021]. [Electronic resource]. URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/tsm/documents/details/98456?lang=ru> (access date: 26.04.2023). (In Kaz.)

Akademiya nauk Respubliki Kazakhstan, 2007 — *Akademiya nauk Respubliki Kazakhstan: Hronika sobityi* [Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan: Chronic of Events]. Almaty: NAS RK, 2007. Almaty: 173 p. (In Russ.)

Akyshev, 1966 — *Akyshev K.A. Issledovaniya v Kazahstane* [Research in Kazakhstan]. Arheologicheskie otkrytiya. Moscow, 1966. 291 p. (In Russ.) Akyshev, 1974 — Akyshev K.A. Uspehi arheologii [Achievements of archaeology]. Bulletin of the Academy of Sciences of the KazSSR. 1974. General sciences series. No. 2. Pp. 23–357. (In Russ.)

Arkheologicheskaya karta Kazakhstana, 1960 — *Arkheologicheskaya karta Kazakhstana* [Archaeological map of Kazakhstan]. Comp.: Ageeva E.I., Akishev K.A. (ed.), Kushaev G.A. et al. Alma-Ata: Publishing House of the Academy of Sciences of the Kazakh SSR, 1960. 450 p. (In Russ.)

Arkheologicheskie otkrytiya, 2014 — Arkheologicheskie otkrytiya [Archaeological discoveries]. [Electronic resource]. URL: <https://www.archaeolog.ru/ru/el-bib/el-cat/el-periodical/arch-otkr> (access date: 25.04.2023). (In Russ.)

Dzhumabekova, 2019 — *Dzhumabekova G.S. Ob otchetnoi sessii Instituta arkheologii im. A.H. Margulana* [About the reporting session of the A.H. Margulan Institute of Archaeology.]. Archeology of Kazakhstan, 2019. No. 2(4). Pp. 114–120. [Electronic resource]. URL: <https://doi.org/10.52967/akz2019.2.4.114.120> (access date: 25.04.2023). (In Russ.)

Ismagulov, 2015 — *Ismagulov O. Problemi arkheologicheskikh iziskanii v Kazahstane. Vzglyad antropologa* [Problems of archaeological research in Kazakhstan. The anthropologist's view]. Madeni mura. 2015. No. 2(59). Pp. 102–124. (In Russ.)

Kasenalina, Esenov, 2016 — *Kasenalina A., Esenov S. Tarihi-madeni eskertkishterdi zertteu men kalpina keltiru – kim koringennin enbegi emes* [The study and restoration of historical and cultural monuments is not a pastime of who is seen]. Madeni mura, 2016. No. 4(67). Pp. 59–62 (In Kaz.)

Klapchuk, 1966 — *Klapchuk M.N. Arheologicheskie issledovaniya v basseinakh rek Nura i Sarysu* [Archaeological research in the Nura and Sarysu river basins]. Moscow: Nauka. 1966. Pp. 300–302. (In Russ.)

Lopatin, 2019 — *Lopatin N.V. Arheologicheskie otkrytiya (ezhegodnik)* [Archaeological discoveries (yearbook)]. Institut arheologii RAN: 100 let [Institute of Archeology of RAS: 100 years]. Moscow: IA RAN. 2019. Pp. 190–192. (In Russ.)

Musaeva, 2022 — *Musaeva R.S.* Regulirovanie arkeologicheskoi deyatelnosti v Respublike Kazakhstan [Regulation of archaeological activity in the Republic of Kazakhstan]. Sohranenie i izuchenie kulturnogo naslediya Altaiskogo kraya. 2022. Issue XXVIII. Pp. 91–100. DOI: 10.14258/2411-1503.2022.28.13 (In Russ.)

Tarihi-madeni mura obektilerin ..., 2019 — *Tarihi-madeni mura obektilerin korgau zhane paidalanu turali* Kazahstan Respublikasinin Zani [Law of the Republic of Kazakhstan on the protection and use of objects of historical and cultural heritage], dated December 26, 2019. No. 288–VI Article 38. (In Kaz.)

Yüksel, 2022 — Yüksel F.A. Kazakistan'da bağımsizlik sonrası Arkeolojik kazılar ve kültürel miras çalışmaları [Archaeological excavations and cultural heritage studies after independence in Kazakhstan]. Bağımsizliğin 30. yilinda türk cumhuriyetleri. İstanbul, 2022. Pp. 260–290. (In Turk.)

МАЗМҰНЫ

ТЕОРИЯ ЖӘНЕ ӘДІСНАМА

Нұрғазина Н.Д., Аманжолова А.Қ. МОҒОЛСТАН МЕН ТЕМІР МЕМЛЕКЕТТЕРІ ТАРИХЫ БОЙЫНША ЖАЗБА ДЕРЕКТЕРДЕГІ ДӘСТҮРЛІ ИСЛАМНЫҢ КӨРІНІСІ.....	646
Саидов И.М. ШАРУА ҒЫНТҰМАҚТАСТЫҚ САЯСАТЫ: ІЗДЕУ, СТРАТЕГИЯЛАР ЖӘНЕ ТАКТИКА.....	661

ТАРИХ

Асанова Г.К., Әділбектегі Г.Ә., Сайн Ә.Д. ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ АЛҒАШҚЫ ЖЫЛЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР.....	675
Әдиет Қ.Б., Қалиев Ж. XV–XVI ғғ. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫ ЖӘНЕ МОҒОЛСТАН МЕМЛЕКЕТІ.....	692
Гейноуз Дж., Беркінбаев О.У. ӘБЛПЕЙІЗ СҰЛТАН ЖӘНЕ ОНЫҢ ҰРПАҚТАРЫ.....	704
Еришева Т.А., Қара Ә., Алпысбес М.А. ТАРИХИ ЖАДЫ МӘСЕЛЕСІНІҢ ҚАЗАҚСТАНДА ЗЕРТТЕЛУІ: ТАРИХНАМАЛЫҚ ШОЛУ.....	725
Жанқадамова Г.А., Оспанова Р.Р., Кариева Т.А. ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАНҒА ҚОНЫСТАНҒАН «СЕНІМСІЗ ХАЛЫҚТАР» ОТАН ТАРИХЫН ЗЕРТТЕУ СЕГМЕНТІ РЕТІНДЕ.....	744
Жылқышыбаева К.К. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ 1980–1990 ЖЫЛДАРДАҒЫ ТАРИХИ БІЛІМ БЕРУ.....	758
Қаратаев Ә.Ә. ШЕЖІРЕ БОЙЫНША ҰЛЫ ЖҮЗ ТАЙПАЛАРЫНЫҢ ШЫҒУЫ: ЖОШЫ ҰЛЫСЫ НЕМЕСЕ МОҒОЛСТАН?.....	772
Марғұлан А. XIII–XV ҒАСЫРЛАРДА АҚТӨБЕ-ЛАЕТИ АЛТЫН ОРДА ҚАЛАШЫҒЫНДА ҚЫШ ҰЛЫСТАРДЫ ЗЕРТТЕУ.....	790
Сарсембина Қ.Қ., Қозыбаева М.М. САЯСИ ҚУҒЫН-СҮРГІН ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ӘЙЕЛДЕР ТАҒДЫРЫ (1920–1950 ЖЖ.).....	802
Тастекова Г.Б., Алпысбес М., Ураков Д.Ж. МЫРЗАҒАЗЫ ЕСПОЛОВ – АЛАШ ҚАЙРАТКЕРІ.....	815
Токишқадиров Б.Б., Бақытжанова А., Қайрат Д.Қ. 1920–1930 ЖЫЛДАР ҚАСІРЕТІ: МОҢҒОЛИЯҒА КӨШКЕН ҚАЗАҚТАР ТАҒДЫРЫ.....	830
Шалманова Ә.Б., Бекназаров Р.А. МОҢҒОЛИЯДАҒЫ ҚАЗАҚТАР: ЭТНОМӘДЕНИ, ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК- ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНА ЖАЛПЫ ШОЛУ.....	843

АНТРОПОЛОГИЯ

Біләлова Г., Хабдулина М. БОЗОҚ ҚАЛАШЫҒЫНДАҒЫ МҰСЫЛМАН ҚОРЫМЫНЫҢ ЖЕРЛЕУ РӘСІМІ.....	856
Иуксел Ф.А., Қаражігітова Ә.Е., Қасенәлі А.Е. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР: САН ЖӘНЕ САПА (2021 ЖЫЛҒЫ ДЕРЕКТЕР НЕГІЗІНДЕ).....	869
Ярыгин С., Сакенов С. БУРАБАЙДАН КЕЗДЕЙСОҚ ТАБЫЛҒАН ҚОЛА ДӘУІРІНІҢ ЖӘДІГЕРЛЕРІ.....	885

СОДЕРЖАНИЕ

ТЕОРИЯ И МЕТОДОЛОГИИ

Нургазина Н.Д., Аманжолова А.К. ОТРАЖЕНИЕ ТРАДИЦИОННОГО ИСЛАМА В ПИСЬМЕННЫХ ИСТОЧНИКАХ ПО ИСТОРИИ МОГУЛИСТАНА И ГОСУДАРСТВА ТИМУРА.....	646
Саидов И.М. ПОЛИТИКА КООПЕРИРОВАНИЯ КРЕСТЬЯНСТВА: ПОИСК, СТРАТЕГИИ И ТАКТИКИ.....	661

ИСТОРИЯ

Асанова Г.К., Адильбектеги Г.А., Сайн Э.Д. ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИИ В КАЗАХСТАНЕ В ПЕРВЫЕ ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ.....	675
Адиет К.Б., Калиев Ж. КАЗАХСКОЕ ХАНСТВО И МОГУЛИСТАН XV–XVI ВВ.....	692
Гейноуз Дж., Беркинбаев О.У. АБИЛПЕЙИЗ СУЛТАН И ЕГО ПОТОМКИ.....	704
Еришева Т.А., Кара А., Алпысбес М. ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ В КАЗАХСТАНЕ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ОБЗОР.....	725
Жанкадамова Г.А., Оспанова Р.Р., Кариева Т.А. РАССЕЛЕННЫЕ В ВОСТОЧНОМ КАЗАХСТАНЕ «НЕБЛАГОНАДЕЖНЫЕ НАРОДЫ» КАК СЕГМЕНТ В ИЗУЧЕНИИ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ИСТОРИИ.....	744
Жылкышыбаева К.К. ИСТОРИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В КАЗАХСТАНЕ (1980–1990 ГГ.).....	758
Каратаев А.А. ПРОИСХОЖДЕНИЕ ПЛЕМЕН СТАРШЕГО ЖУЗА ПО ШЕЖИРЕ: УЛУС ДЖУЧИ ИЛИ МОГУЛИСТАН?.....	772
Маргулан А. ИЗУЧЕНИЕ ГОНЧАРНОЙ КЕРАМИКИ В ЗОЛОТООРДЫНСКОМ ГОРОДИЩЕ АКТОБЕ-ЛАЭТИ В XIII–XV ВЕКАХ.....	790
Сарсембина К.К., Козыбаева М.М. СУДЬБЫ КАЗАХСТАНСКИХ ЖЕНЩИН В ГОДЫ ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕПРЕССИЙ (1920–1950 ГГ.).....	802
Тастекова Г.Б., Алпысбес М., Ураков Д.Ж. МЫРЗАГАЗЫ ЕСПОНОВ – ДЕЯТЕЛЬ АЛАШ.....	815
Токишкадиров Б.Б., Бакытжанова А., Кайрат Д.К. ТРАГЕДИЯ 1920–1930-Х ГГ.: СУДЬБА КАЗАХОВ, ПЕРЕЕХАВШИХ В МОНГОЛИЮ.....	830
Шалманова А.Б., Бекназаров Р.А. КАЗАХИ В МОНГОЛИИ: ОБЩИЙ ОБЗОР ЭТНОКУЛЬТУРНОГО, ДЕМОГРАФИЧЕСКОГО И СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ.....	843

АНТРОПОЛОГИЯ

Билялова Г., Хабдулина М. ПОГРЕБАЛЬНЫЙ ОБРЯД МУСУЛЬМАНСКОГО НЕКРОПОЛЯ ГОРОДИЩА БОЗОК.....	856
Иуксел Ф.А., Каражигитова А.Е., Касенали А.Е. АРХЕОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ: КОЛИЧЕСТВО И КАЧЕСТВО (НА ОСНОВЕ ДАННЫХ ЗА 2021 ГОДА).....	869
Ярыгин С., Сакенов С. СЛУЧАЙНЫЕ НАХОДКИ ЭПОХИ БРОНЗЫ ИЗ БУРАБАЯ.....	885

CONTENTS

THEORY OF METHODOLOGY

Nurtazina N.D., Amanzholova A.K. REFLECTION OF TRADITIONAL ISLAM IN WRITTEN SOURCES ON THE HISTORY OF MOGHULISTAN AND TIMUR'S STATE.....	646
Saidov I.M. POLICY OF COOPERATION OF THE PEASANTRY: SEARCH, STRATEGIES AND TACTICS.....	661

HISTORY

Assanova G., Adilbektegi G., Sain E. ECOLOGICAL PROBLEMS IN KAZAKHSTAN IN THE FIRST YEARS OF INDEPENDENCE.....	675
Adiyet K., Kaliev Zh. KAZAKH KHANATE AND MOGHOLISTAN (15th–16th CENTURIES).....	692
Gainous J., Berkinbaev O.U. ABILPEIZ SULTAN AND HIS DESCENDANTS.....	704
Yerisheva T., Kara A., Alpysbes M. STUDYING OF THE HISTORICAL MEMORY PROBLEM IN KAZAKHSTAN: A HISTORIOGRAPHICAL REVIEW.....	725
Zhankadamova G.A. Ospanova R.R., Kariyeva T.A. "THE UNRELIABLE PEOPLES" DISPERSED IN EASTERN KAZAKHSTAN AS A SEGMENT IN THE STUDY OF DOMESTIC HISTORY.....	744
Zhylkyshybayeva K. HISTORICAL EDUCATION IN KAZAKHSTAN IN 1980–1990.....	758
Karatayev A.A. ORIGIN OF THE TRIBES OF THE SENIOR ZHUZ ACCORDING TO SHEZHIRE: ULUS JUCHI OR MOGULISTAN?.....	772
Margulan A. THE STUDY OF POTTERY CERAMICS IN THE GOLDEN HORDE SETTLEMENT OF AKTOBE-LAETI IN THE XIII–XV CENTURIES.....	790
Sarsembina K.K., Kozybayeva M.M. THE FATE OF KAZAKHSTAN WOMEN DURING THE YEARS OF POLITICAL REPRESSIONS (1920–1950).....	802
Tastekova G.B., Alpysbes M.A., Urakov D.Zh. MYRZAGAZY ESPOLOV – ALASH ACTIVIS.....	815
Tokishkadirov B.B., Bakytzhanova A.B., Kairat D.K. TRAGEDY OF THE 1920–1930S: THE FATE OF THE KAZAKHS WHO MOVED TO MONGOLIA.....	830
Shalmanova A., Beknazarov R. KAZAKHS IN MONGOLIA: A GENERAL OVERVIEW OF THE ETHNOCULTURAL, DEMOGRAPHIC AND SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT.....	843

ANTHROPOLOGY

Bilyalova G., Khabdulina M. THE FUNERARY RITUAL IN THE MUSLIM BURIAL GROUND OF THE BOZOK SETTLEMENT.....	856
Yuksel F.A., Karazhigitova A., Kassenali A. ARCHAEOLOGICAL RESEARCH IN KAZAKHSTAN: QUANTITY AND QUALITY (ACCORDING TO THE DATA OF 2021).....	869
Yarygin S., Sakenov S. CHANCE FINDS OF THE BRONZE AGE FROM BURABAY.....	885

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми

журналы 2023. 10 (4)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Копеева С.Ж.

Жарияланған күні: 25.12.2023.
Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 21,125.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым
комитеті Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМҚ

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ
РМҚ Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Е-mail: edu.history@bk.ru
Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
